

Андрій Ворон

(Севлюш, Закарпаття)

Марійка пастиркою

Марійка, найстарша дочка Друлска, на Великодну п'ятницю довершила тисячу тижнів. Вже собі дівка. Требаб лише пошукати хлопця, який завязавби їй голову. Та Марійка якось і чути не хоче про весілля. Ще — бач — і не дівувала, а тато вже віддавати хотівби. Ні, а ні, тато таки задарь говорить, вона ще не віддасться. Ще перше найметься бодай на одно літо пастирчити на полонину.

Ах, полонина. Вона така щаслива, скільки разів лише вийде на полонину. Чи за молоком, чи за бриндзою, або пастирям їсти винесе. А ще якби так ціле літо там перебувала. На Думині, чи на Довжині... а то може й на Говерлі.

Ні, вона таки найметься. І скаже про це татові. Батько зараз побачив, що вона чогось хоче.

— Ти чого мнешся?

— Я, тату, хотілаб від вас чогось просити.

— А що такого? Чи не знайшла ти може якого легіня вже там?

— Я ще, тату, не хочу віддаватися. Я ще хочу...

— Чого ще хочеш? Дівка, яка довершила тисячу тижнів, нічого іншого не може хотіти, як віддатися. А ти, Богу хвала, вже...

— Правда, тату, але я хотілаб ще трохи подівувати. Я хотілаб ще на полонину...

— Що?.. На полонину? За пастирку? Вибий собі з голови. Ще скопичишишся мені там.

— Ні, тату, я не така.

— Мені не говори, кожна дівка така.

— Я уважатиму...

— Знаю я, як ви там на полонині вважаєте... Почуєш у вечір при колибі голос трумбети чи сопілки... тай по тому... Пропала дівка.

— Я ні, тату, я уважатиму. Лише пустіть мене. А потім і віддамся.

— Ха-ха-ха, потім! А хто потім візьме?.. Ніхто не дурень.

— Поговоріть, тату, з депутатом, а зі мною не турбуйтеся.

— Та що маю з тобою робити. Поговорю. Лише аби пастирі хотіли.

— Про те я вже постароюся.

На Юрія відбувалася громада, яка вибирала пастирів і пастирок. По службі Марійка не пішла до дому, але осталася в селі. Шукала нагоди, якби їй зійтися з хлопцями,

які хочуть стати пастирями, щоб трохи їм вподобитися, аби при виборі не був ні один проти неї. Пастирі тимчасом крутилися біля депутатів, щоб вони їх забезпечили для себе. Бо то правда, що так пастирів, як і пастирок вибирає громада, та громада вибирає тих, кого депутати ¹⁾ хочуть. Вониж мають з пастирями діло, вони їм платять, дозирають. Пастиркою знову стане тота дівчина, проти якої пастирі не мають нічого. Вони ціле літо ведно живуть, ведно сплять, кохаються, люблять-ся. Тому пастирі за тою дівчиною голосують при виборі, яка пообіцяє, що буде його любити або, яка найбільше горівки заплатить.

Бо вибори на Гуцульщині без горівки відбуватися не можуть. Чи то вибори політичні, чи сільські, чи урбаріяльні, чи полонинські. При них мусить текти нектар... Про успіх або неуспіх рішає алькоголь. Тому то і впустила на Гуцульщині так глибоко свій корінь аграрна партія. Бо вона зрозуміла голос часу і голос населення.

І Марійка знайшла своїх майбутніх начальників і попросила на погарчик до Сруля. Так і сталося пак, що при виборі пастирок проти Марійки не був сказаний ні один лихий голос.

Марійка вибрана пастиркою на Брескульську полонину.

По Юрію, в середу, з другими пастирками вже і пішла д'горі. Працю зачинати.

Бо праці на полонині, хоч і видиться, що нема, є досить. Скоро рано, як лише на червоно намече, на голос трумбети скоро вставати і йти на струнгу ²⁾ під окіл ³⁾ вівці дойти. Подоїш вівці, перецідиш молоко, зробиш клегу, умиєш начиння, а тут і снідання робити. І для себе і для пастиря свого. Бо кожна пастирка має одного свого пастиря. Варить для нього, миє на нього, голубить його, пестить... А по сніданні розпорядишся там біля колиби, чи біла царка ⁴⁾, тай пійдеш скотину дозирати. Ходиш собі вслід за нею... Тота знайде смачної травиці, а ти сядеш і уставки вишиваєш або лічничу ростину збираєш.

У вечір сядуть всі при ватрі перед колибою, спочатку молоді пастирі грають перемінно то на сопілці, то на трумбеті, а опісля старий вівчар чи богар ⁵⁾ зачинає говорити далі молодим пастирям і пастиркам першого вечера започату, а вчора залишену, історію своєї пригоди.

— Так, так.. І поговорили ми довго біля ватри з паннами. Цілу серну ми спекли, вино корчагами пили. Їли, пили тай тішилися. Пани тішилися, що так гарно скінчився їхній день, — подумайте, забили дві серни, сернюка і вуй-

¹⁾ підирвемець, який господарює на полонині.

²⁾ пліт, де доять вівці. ³⁾ загорода.

⁴⁾ маленька сіножать.

⁵⁾ воляр.

ка-ведмедя. А ми, бачите, тишилися, що пани мають радість. Ви не знаєте ще панів. Тото люде... Веселі люде. Та лише, коли гарно день у них кінчиться. Багато сюди ходило панів. Багато вони тут корунок полишали. А то хоч за що. Хоч за яку дурницю. Побачить там пан у дівчини-пастирки уставку, та таку собі брудну, негарну, та і десять корон за неї заплатить. А коли у пастирки ще й очі гарні... Платить! І двацять корон. Тут на полонині можна заробити. Нераз і гарні гроші. Минулого літа Олена Ретізніківна стільки корунок назбирала, що вистарчило на ціле її весілля.

— А дівчата не ходять з тими панамі? — пита зацікавлено наймолодший пастир Юра Ворохта.

— Та за те й хотів я вам днесь вечір говорити. За княгині⁶⁾. Та якось заплутався в самі лише пани. Айбо за княгині розкажу вам скорше завтра.

— Ні, ні, не завтра. Днесь скажіть, діду. Ми ще не заспані.

— Спати пора!

— Діду, дідусеньку. Ми так хотілиб ще щось красного почути!

— І дідо, що вже встав був із пня біля ватри, оглянувся на небо, плюнув і знову сів:

— Як казати, так казати... Із тими панамі, бачите, того дня була й одна молода княгинька. Вона мабуть ще й не була княгинею, хіба таким лише ще княгинчатком, така була ще молода. Личенька у неї були такі, як рання роса полонинська. А вічі? Таких очей я, діти, ніколи в житті не бачив теред тим, та мабуть і бачити не буду. Сиділа при ватрі і, коли на неї прийшов ряд обертати рожен з мясом, подивилася на мене своїм, аж аксамитовим теплим поглядом, і я не мав сили здержатися, щоб не прискочити і не обертати рожен місто неї. Пани, що з нею були, „Голубчиком“ її звали. Тай була вона справжнім голубчиком. Диким голубчиком.

— Ви, дідусю, мабуть геть глибоко вдивилися до очей того дикого голубчика, — задер діда молодий пастир.

— І я вглянув в її вічі, і вона не менше до моїх.

— До ваших, дідусю? Ха-ха-ха-ха! Хіба княгині люблять старих дідусів?!

— Дурні ви, діти! Таж тому вже близько пядесять років.

— А, так це хіба ще тоді було, коли по цих полонинах песьоголовці гонили один за одним.

— Коли ви такі пустоти лопоните, то я вам днесь ані слова більше не скажу. — І, щоб його слова мали більше

⁶⁾ дівчина.

ваги, дідो встав і не відклонившись, зайшов до своєї колиби.

Молоді пастирі з пастирками пограли ще трохи на сопілці-трумбеті; один з одним побавилися, тай поволі і вони затаглись до своїх колиб, щоб поспати...

Бо треба рано вставати.

Другого дня праця на полонині пішла тим самим одноманітним звичайним ходом. В день працювали, за худібкою дозирали, а ввечір сідали біля ватри, грали в сопілку, на трумбеті; дідо розказував, молоді гралися, кохалися, любувалися і спати в колибу заходили.

Та дідо, хоч як його просили, хоч як йому курендачили, про гарнооку, з оксамитово-теплим поглядом княгиньку, дикого голубчика, довго не хотів розказувати. Аж одного дня сталося щось небувале в житті пастирів.

Туристи відвідали полонину. Були між ними старі й молоді, хлопці й дівчата та всі пани, паничі, панії й панночки. Десь недалеко могли спати, бо рано при доєнні стояли там вже біля царка з горнятками на молоко в руках; пастирки доїли просто до їхніх горняток, а вони пили, так смачно пили свіже, тепле, пінисте молоко. Один перед одним подавали свої горнятка пастиркам, а одна гарна, кароока панночка і тричі намагалася подати своє горнятко пастирці, та старші пани й панії все відбили її від пастирки. Побачив це намагання молодий пастир, Юра Ворохта, прискочив до чорноокої панночки, вирвав їй з рук горнятко, підійшов до своєї пастирки Марійки, наповнив горнятко молоком і граціозно передав панночці.

— Ха-ха-ха, — залунав сміх туристів на ціле горло.

Ворохта зрумянів, остовпів на хвилину, пак підскочив і побіг геть, гори на полонину.

Того дня не можна було його бачити при колибі.

Був пізний вечір, коли з'явився Ворохта біля колиби. Надармо шукали його скрізь по полонині, по зворах, дебрах; ніде не могли його знайти. А ввечір сам надійшов. Його товариші сиділи вже з дідом при ватрі, коли він непомітно звідки з'явився і сів на своїм звичайнім пні і нерухомо став вдивлятися у горіючу червону грань.

— Не так то, Юре, тра було робити, йо не так, — зачав старий богар. — І я, коли сів рожен обертати біля моєї гарної панночки, другі панове всі в один голос зареготались. І я думав, що земля мене проковтне, від того сміху. Та не так дівчина. Вона ані трохи не засоромилася. Присіла ще ближче біля мене на пень і зачала розпитувати: чи я вже жонатий, чи маю яку дівчину намічену? І пестити мене зачала: яке в мене мужеське лице, який строгий погляд, які гарні зуби, уста... І щоб про неї не забув, аби на неї памятав. А другі панове, нічого собі, привикли до такої балачки. Та все це — ще було нічого. Але, коли

всі полягали, заснули, — а я, бачите, довго не міг заснути, — раз лише так около півночі, чую шелест перед нашою колибою. Схопився, вийшов, а там стоїть красна. Я так і думав, фея яка, нечиста душа. Сорочка на ній довга, біла, волосся розпущене, ніжки як сніг білі... Як побачила і пізнала мене, так і прискочила. Впилася в мої губи мов вампір який, обіймала, цілувала... Та не довго. Бо і в мені збудилося життя, і я обняв її. Ніколи я більше в житті такої гарної ночі не мав, та й не буду мати. І не зажмурих я віч до рана... І дівкою була.

— Хіба то, діду, княгині захотять і простого?

— Ха-ха-ха, захотять?! А чомуби ні? Це вже, діти, так на світі ведеться. Кожна жінка хоче чоловіка. Чи то пан, чи князь, чи хлоп, — аби був. Коли їй захочеться, бере того, що їй в дорозі. Та найбільше люблять чужого. Свій...? Той знехочеться їй. Чужий... то йо. Не мусить він бути ані так гарний, ані так сильний, ані так ніжний, як її... аби лише чужий. Це вже таке прокляття, діти.

— Кожна, діду?

— Кожна, діти. Чи там дівка, чи жона, чи стара баба, — на це вони всі охочі.

— Жити і любити. На цеж їх Бог і сотворив. Щоб горіло в них життя і щоб вони ведно з життям горіли. Спляться? Попечуться? Хібаж вони тим творяться? Того й хотять. Горіти й згоріти. Попелом стати, але передим жити...

— Ви, діду, женилися колись?

— Женився. Два рази.

— І ваші жони?

— І мої такі були. Всі вони однакові. Задармо трясуться над ними їхні мужі, — дармаб їх і замикати. Крізь дірку пропхається тай зрадить свого мужа. А то нераз з ким...? З таким, що мужові й в сліди не може вступити. Аби лише вмів гарні слова лопоніти. Хоч що, аби лише їй до вподоби, аби жінці любилося.

— Я набивби таку жінку.

— Та нехай їх дідько... Спати пора, діти.

І старий, не сказавши ні одного слова, встав і ввійшов до своєї колиби.

Марійка тої ночі не могла заснути. Її товаришка, з якою спала в колибі, давно вже хропіла на ціле горло, а вона лише перекидалася з одного на другий бік. Тільки того всього днесь стало, стільки всього того наслухалася днешнього вечера від старого діда, так їй то всьо пішло на нерви, на жили, на кров. І зворушило її. Серце в неї стукоче мов машина яка, а живчик... Очі у неї давно заплющені, а вона, хоч не хоч, бачить перед собою то уста, очі, голову, ба, й цілу постать того зрадника її, Юру.

І чому він був так вічливим днесь до тої панської льофи? Що гарні має очі? Хіба її поганіші? Її ще кращі,

блакитні. Блакитні, як те небо ясне. Що вона не вмє так здивлятися, так сумно, журливо вглядати, як та панна? Вона того не вчилася, ні перед люстром години не вистоювала, десять-двацять-сто разів роблючи те саме спереду, щоб накінець вдалося.

„Дякую“ каже. Лише стільки сказала, та сказала так, мов голос той зпід землі приходив. А її аж вколов... Так ніжно, так мило вона не могла булаб сказати того одного слова. Алеж тамта лиш того й вчилася. Всюди, в школах, в палатах. Лише того: говорити й дивитись. Не так, як вона. Кози, вівці пасти, в пряхи ходити. Копати, грабати, терти, мняти, їсти носити, малу дитину дойчити, а на кінець на полонині пастирчити. Не мала часу до школи. Простою була, тою й зістанеться. Простого хоче й за мужа. В пани не пхається, за паничами не вганяється. Здавалось їй, що й найшла вже свого Юру. До днесь все біля неї сидів, з одної миски їли кулешу, вона доїла, варила для нього. він ходив з нею, залицявся до неї, мабуть і любив вже її... до днесь. Аж прийшла оця панна і спантеличила хлопця з дороги.

Думки не давали їй спокою. Знервозили її. Шкіра її грала, кров біла в виски.

А може й він не спить, Ворохта? Може й він думає на днешню днину, та не знати, чи на неї, чи на ту панну... нахабну?

Щоби було, якби подивитися? Олена біля неї хропе, не чує, і ніколи не буде знати, що вона цеї ночі виходила з колиби.

Встала... Оглянулась... Прислухалась... Потім тихо, дуже тихо, як тїнь, вийшла з колиби.

І остовпіла.

Біля колиби на пні сидів Ворохта. Підняв голову, увидів, схопився, підбіг до неї, затулив рукою рота, щоб з несподіванки не закричала, обняв і цілував, цілував, цілував... В лице, очі, в шию, уста, волосся.

І помалу, помалу, без волі схилялися на землю у рояну траву перед колибою.

* * *

Кінцем літа, коли на полонині вдарив перший мороз і пастирі зі своїми отарами вертали до села, і Марійка повернулася до свого батька.

Та вже не сама.